

Podoby idylického v Doležalovej Tragoedii

Erika Brtáňová

Brtáňová, E.: The Forms of Doležal's Idyllic Pamětná celému světu Tragoedia

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 65, No. 1, p. 27 – 36

Key words: Augustín Doležal, Pamětná celému světu Tragoedia, idyll, Eden, locus amoenus, the lives of Adam and Eve

The thematic background of Doležal's *Tragoedia* (1791) is formed by the images of the ancestors Adam and Eve's lives and the story of their son Abel's tragic death. The life in the garden of Eden as well as outside it is depicted by Doležal in the mode of an idyll, in the narrative and semi-dramatic (dialogue) form, which reflects human desire for a peaceful, non-conflicting and balanced being. Doležal's idyll lies in the optimistic and positive concept of the world.

By using the conventional biblical as well as non-biblical emblems (rivers, trees, flora, fauna and pleasant climate, natural resources) the garden of Eden is presented as a lovely place (*locus amoenus*). In this carefully and efficiently organized space, full of beauty, Adam and Eve lead a harmonious life. Despite the fact they leave the paradise and face a radical change trading peaceful and carefree lives for hard and arduous work and pain, Doležal's narration does not lose its idyllic tone. He lists the consequences of their sin which separated the ancestors from God, however, he considers the „new world“ to be better: God let the sin happen in order to show the „beauty“ of infinite virtues. The sin brought about numberless benefits: new social and political structures, various occupations, the possibility of education and art, technological progress. While in the first part Doležal speaks of the world which the reader could never see, the depicted earthly world is to a great extent dependent on the space and time in which the author lived himself.

Klíčové slová: Augustín Doležal, Pamětná celému světu Tragoedia, idyla, Eden, locus amoenus, život Adama a Evy

V eršovaná epická skladba *Pamětná celému světu Tragoedia* (1791), v ktorej Augustín Doležal rozpráva o živote prarodičov Adama a Evy, nie je v literárnohistorických výkladoch interpretovaná jednoznačne ako dielo klasicistické, čo naznačuje vyjadrenie Stanislava Šmatláka, ktorý prisudzuje *Tragoedii* znaky

28 „postbarokovej literárnosti“.¹ Podobne o diele súdi Miloslav Vojtech, podľa ktorého Doležalova „snaha zmieriť teologické a racionalistické chápanie sveta vymaňuje túto skladbu z ovzdušia barokovej duchovnej atmosféry“.² V Tragoedii však možno nájsť viacero indícií o uplatnení princípov antickej literárnej teórie, reprezentovanej populárnou Horatiovou *Poetikou*, bez ktorej – ako uvádza česká klasická filologička Eva Stehlíková – európsky klasicizmus nemožno správne pochopiť.³

roč. 65, 2018, č. 1

Literárnu tvorbu definuje Doležal v zhode s Horatiovým výkladom poetického umenia ako racionálneho aktu („Zdrojem a základem psaní je nadhled a životní moudrost“⁴), lebo za jej princíp a zdroj označuje ľudský rozum a skúsenosť: „*Tuť nám tedy rozum, vtip a každodenní zkušenost lidskému obcování podobná pomáhati musejí.*“⁵ Doležalovu každodennú skúsenosť možno spojiť ešte s Horatiovou zásadou napodobňovania životnej reality: „Básník se musí naučit znát, jak to v životě chodí, a ve své hře to pak živě imitovat (na tom trvám).“⁶

V intenciách ďalšieho Horatievho pravidla „Fikce buď od pravdy k nerozeznaní (to působí radost)“⁷ pracuje Doležal s pomerne krátkou biblickou správou z Druhej knihy Mojžišovej (druhá a tretia kapitola) a na základe nej rozvíja fiktívny príbeh. Lebo z praxe kazateľa vedel, že potenciálny recipient si dopovedanie okolností príbehu o prarodičoch vyslovene žiada:

„*Proč pak to? Proto, že Mojžíš tak znamenitou světa případnost příliš krátko vypisuje, a věc k víře podobná není, aby se při tom rozmanité okolostojícínosti nebyly přihodily, jež předce znáti mysl chtivá, žádostivá jest.*“⁸

Na obhajobu svojho – s ohľadom na povolanie evanjelického kazateľa dosť nezvyčajného – postupu Doležal uvádza, že ním domýšľané „rozmanité okolnosti“, ktoré síce nevydáva za „neomylnú pravdu“, sú v súlade s Božím riadením sveta a neodporujú ani učeniu jeho konfesie. Svoj výklad udalostí obraňuje napokon prehlásením: „*Komu se líbí nechť jej přijme, a kdo je za pravé neuzná, nechť svobodně zavrhně.*“⁹

Podľa Horatievho usmernenia „Absolutní vítěz je ten, kdo dokáže spojit příjemné s užitečným – psát čtivě a poučně naráz“¹⁰ sa usiluje Doležal „*hořké se sladkým šikovně smíšeti, aby čtenář při této Tragoedii ustavičně neplakal, aneb*

1 ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry*. Od stredoveku po súčasnosť. Bratislava : Tatran, 1988, s. 269.

2 VOJTECH, Miloslav: *Slovenská klasicistická a preromantická literatúra*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2017, s. 75.

3 STEHLÍKOVÁ, Eva: Slovo k Horatievovej *Poetice*. In: HORATIUS, Quintus Flaccus: *De arte poetica. O umění básnickém*. Praha : Academia, 2002, s. 71.

4 Scribendi recte sapere est et principium est fons (verš 309). In: Tamže, s. 42.

5 DOLEŽAL, Augustín: *Pamětná celému světu Tragoedia*. V Uherské Skalici : Vytíštěná u Jozefa Antonína Škarnicla, 1791, s. [III].

6 Respicere exemplar vitae morumque iubebo / Doctum imitatore, et vivas hinc ducere voces (317 – 318). In: Horatius, c. d., s. 42.

7 Ficta voluptatis causa sint proxima veris (318). In: Tamže, s. 44.

8 Doležal, c. d., s. [II].

9 Tamže, s. [III].

10 „Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci, lectorem delectando pariterque monendo.“ In: Horatius, c. d., s. 47.

v *hlbokých myšlenkách se neutopil, ale někdy se i rozveselil*“.¹¹ Zhodu medzi Horatiom a Doležalom možno vidieť tiež v počte postáv (matka, otec, syn a dcéra) a vo vykreslení ich „šablónovitých“ charakterov.¹²

S pridržívaním sa niektorých pravidiel, ktoré sú zaznamenané v Horatiovej *Poetike*, sa stretávame často aj u barokových autorov. Presvedčivejším dôkazom o Doležalovom príklone ku klasicistickej poetike je preto autorova vlastná žánrová charakteristika *Tragoedie* ako „svätého románu“, ktorého podstatnou črtou je idylickosť. Ak žáner idyly chápeme ako špecifickú literárnu formu, ktorá je definovaná ako drobná veršovaná alebo prozaická epicko-polodramatická (dialogická) forma, ktorá je obrazom malého výseku z každodenného bezstarostného života jednoduchých ľudí (najčastejšie vidiečanov: pastierov, lovcov, rybárov) a ktorá odráža túžbu človeka po pokojnom, bezkonfliktnom a vyrovnanom bytí,¹³ tak *Tragoediu*, ktorej epická šírka je síce veľká, možno spojiť s druhou alternatívou – s epicko-polodramatickou (dialogickou) formou. Uvedeným žánrovým typom sa v nemeckom jazykovom prostredí, ktoré bolo Doležalovi zvlášť blízke, lebo v rokoch 1760 až 1762 študoval na univerzite v Altdorfe, vyznačujú tzv. patriarchiady. Tieto veršované eposy, ktoré sa objavujú zakrátko po vydaní *Mesiáša* (1748) od Friedricha Klopstocka, ospevujú „starozákonných patriarchov ako pôvodcov sentimentálnej familiárnosti“ a „sprostredkúvajú dojatie z Božieho stvoriteľského diela“.¹⁴ Z nemeckých patriarchiád má *Tragoedia* z hľadiska tematického zamerania najbližšie k dielu Salomona Gessnera *Der Tod Abels* (Smrť Ábela, 1758), ktoré je adaptáciou antickej pastierskej idyly, zobrazujúcou pokojný rodinný život uprostred spoločenstva pastierov, ktorý naruší vražda ústrednej postavy.¹⁵

Ako som už naznačila, tematicko-motivickým podložíom Doležalovej *Tragoedie* sú obrázky zo života prarodičov Adama a Evy a príbeh tragickej smrti ich syna Ábela.

Životný príbeh spomínanej dvojice môžeme sledovať v Doležalovom spracovaní v spätnom pohľade od záveru, teda od obdobia ich života mimo rajskej záhrady (od roku 150 po stvorení sveta) až k počiatočným motívom – k životu v rajskej záhrade, pričom rozprávačom je Eva. Významovým, no časovo neurčeným, predelom v Evinom rozprávaní je udalosť, keď prarodičia podľahnú pokušeniu hada okúsiť zakázané ovocie zo stromu poznania dobrého a zlého, v dôsledku čoho musia opustiť raj. Tok Eviných reminiscencií nie je plynulý, prerušuje ich

11 Doležal, c. d., s. 5.

12 „Každý věk má typické znaky a úkolem tvým je vybavit každou postavu vším, co k ní právě dnes patří“ (156 – 157). In: Horatius, c. d., s. 29.

13 KUSÁKOVÁ, Lenka: Žánr prozaické idyly v českých časopisech národního obrození (1786 – 1830). In: KAISEROVÁ, Kristina – MARTINOVSKÝ, Ivan (eds.): *Idyla a idyličnost v kultuře 19. století*. [Ústí nad Labem]: Albis international, 1999, s. 77.

14 „Im Gefolge des *Messias* entstehen in den nächsten Jahrzehnten zahlreiche Versepen, in denen die alttestamentarischen Erzväter als Stifter einer empfindsamen Familiarität gepriesen werden. Auch die Abfolge von Erzählerberichten und Liedern lässt in den meisten dieser Patriarchiaden den Einfluss Klopstocks erkennen. Die Stelle der messianischen Lobeshymnen nehmen idyllische Naturbeschreibungen die Rührung angesichts einer göttlichen Schöpfung mittel“ (GREIF, Stefan: *Literatur der Aufklärung*. München: Wilhelm Fink Verlag, 2013, s. 29).

15 Pozri bližšie BRTÁŇOVÁ, Erika: Doležalov pokus o veľkú epiku. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: *Český a slovenský literární klasicismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2017, s. 245 – 271.

30 Adamovo rozprávanie o budúcom živote ich blízkych i vzdialených potomkov, a to v prirodzenom časovom slede až do Doležalovej prítomnosti. V súvislosti s Ábelovou smrťou sa v závere skladby poukazuje na východisko, na Kristovu zmierovaciu obeť, ktorá má preklenúť priepasť medzi človekom a Bohom: „*Bůh se bude stykat s člověkem prostřednictvím Krista a andělů.*“¹⁶

Život Adama a Evy v rajskej záhrade, ba aj mimo nej znázorňuje Doležal v móde idylly napriek tomu, že ho narušajú hriechy.

Eden hrá dôležitú úlohu v Doležalovom idylickom videní Bohom stvoreného sveta. Pri jeho zobrazení Doležal využíva typické biblické znaky miesta, ako sú rieky a stromy. Použitím týchto konvenčných emblémov ho zobrazuje ako lúbezné miesto (*locus amoenus*).¹⁷ Zo štyroch riečnych tokov *Pison* (Pišón), *Eufra-tes*, *Gihon* (Gišón) a *Hiddekel* (Tigris) je zvrät v epickom deji dekorovaný iba riekou Eufrates.¹⁸ Lebo k tej uteká Eva po porušení Bohom daného zákazu nejestť ovocie zo stromu poznania dobrého a zlého. Scenériu rajskej záhrady dotvára rozmanitosť flóry, fauny, ovocných stromov a príjemná klíma.¹⁹ Hyperbolizovaním uvedených kvalít sa pred čitateľom črtá veľmi pôsobivý obraz života v danom prostredí:

„Byla tam stromoví tak náramná síla,
že by se velkého chytit musil díla
kdo by rozmanitost chtěl touto vyspati
a dendrologiu edenskou vydati.
Ať zamlčím kvítí, kořene, byliny,
všeliké po kourách a skálách zrostliny,
kdo by chtěl noty psat ptáčího tam hlasu,
ten by i tisíc let potřeboval času,
zvířata, dlé pění, vlny aneb srsti,
musel by sám držet jedno každé v hrsti,
kdyby o tom všeckém měl podati zprávu
a bohatství toho vymalovat slávu.
Ovoce taková tam líbeznot byla,
že se přenáramně jazyku líbila.
Zvláště strom života plod nesl takový,
že byl ho i starec jedl, hned byl nový.
Rázem se proměnil, a síc tak velice,
že očerstvěl jako tá mladá orlice.
Měli sme citronů, fíků a daktylů,²⁰

16 Doležal, c. d., s. 25.

17 Filozofická epika konca 12. storočia preberá *locus amoenus* a rozvíja ho do rôznych podob pozemského raja. Pozri bližšie CURTIUS, Ernst Robert: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha : Triáda, 1998, s. 217.

18 Epici sa usilovali topograficky vyznačiť meniace sa miesta deja. Zvraty a vrcholy epického deja museli byť zvyraznené zhrňujúcou charakteristikou lokality, rovnako aj dramatické deje vyžadovali nejakú dekoráciu. In: CURTIUS, Ernst Robert: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha : Triáda, 1998, s. 220.

19 Hospodín, Boh, dal vyrásť zo zeme stromom všetkých druhov, na pohľad lákavým a na jedenie chutným (Prvá Mojžišova kniha 2, 9).

20 datlí

*hroznů, sliv a hrušek přenáramnou sílu,
 marhule a broskvy, ořechy a višně,
 každé si viselo z stromu svého pyšně.
 Jablka zrnatá,²¹ kaštany a kdoule,²²
 oskoruše²³ krásné a pozdní nišpule,²⁴
 maliny, jahody, květ vonný a tráva
 byli utěšená té záhrady sláva.
 Oči se měnili a srdce skákalo,
 když tou rozmanitost v své kráse vídalo.
 Větríček vál tichý a náramně vonný,
 a jak bys kunštovně²⁵ samé slyšel zvony.
 Jak bys přelíbeznou byl slýchal muziku,
 poslouchaje hlasu ptactva a slavíků.
 Na zvířata hledě tak se oku zdálo,
 jakoby se všechno od radosti hrálo.
 V summě všeho sme tam měli v hojnosti,
 nikdež nechybilo, všudy všeho dosti!“²⁶*

Podľa Doležalovho rozprávania rajskej prírodnej prostredie oplýva množstvom drahých kameňov a zlatom. Eden predstavuje tiež ako miesto zdravia a fyzickej sviežosti, čoho zdrojom je strom života – hlavný symbol raja, ktorý slúži na miernenie melancholických nálad: „*Hned odháněl od nás i nejmenší mdlobu*“, zvevuje sa Eva svojmu synovi Setovi. Doležal ho dokonca umiestňuje na všetky rohy ulíc, lemovaných stromoradiami a záhonmi krikov. Rajská záhrada vyniká architektonickou usporiadanosťou: „*rozumným, spanilým pořádkem*“. Je ohradená valom a založená na geometrickom usporiadaní celého priestoru (*prostranný Quadrát*) a symetrickom (rovnobežnom a uhlopriečnom) rozložení chodníkov s menšou architektúrou v strede (*Oltář*). Po vonkajšom obvode záhrady je umiestnených 12 brán: na každej strane po troch bránach. Táto časť opisu Edenu je inšpirovaná obrazom Nového Jeruzalema v Zjavení Jána (21, 9 – 27).

V tomto prehľadne a účelne usporiadanom priestore vedú Adam s Evou bezstarostný život, prezentovaný aj jednoduchosťou pokrmu: chutným a šťavnatým ovocím, chlebom a koláčmi a minimalizovanou prípravou surovín, lebo mlyn ako civilizačný prvok chýba. Záhrada nie je len zdrojom blahobytu a krásy, potešenia zmyslov, ale je tiež miestom sociálnej harmónie: priateľských stretnutí s anjelmi a konverzácie s Bohom, ktorý sa im zjavuje vždy v siedmy deň, teda v deň odpočinku a príležitostne aj v iný deň. Užšie spoločenstvo predstavuje rovnocenný a harmonický partnerský vzťah prarodičov, ktorý je vzťahom lásky a vzájomného rešpektu.

21 granátové jablká

22 dule

23 jarabiny

24 mišpule – drobné hnedé plody podobné jablkám

25 majstrovské, dokonalé

26 Doležal, c. d., s. 15 – 16. V citovaných úryvkoch dĺženie hlások neupravujeme.

*„S manželem, tvým otcem, v našem povolání
měli sme líbezné a sladké kochání.
Nebilo tam hněvu, sváru, a závisti,
lekání, nevole aneb nenávisti.
Pěkná všudy ve všem byla harmónia!
K čemu přivolí on, to sem chtěla i já.“²⁷*

Rajskú záhradu vidí Doležal ako miesto spontánnej umeleckej tvorivosti („trůn měli v hlavě naši Musae“) a silných emócií, ktoré v pozitívnom zmysle evokuje vzťah s Bohom a v negatívnom zmysle hadovo navádzanie a dôsledky Evinho ochutnania plodu zo stromu poznania dobrého a zlého.

*„Pravdaže náramná hned přišla proměna,
jak náhle svatosti nás nechála cena.
Co prv bylo krásné a podobné růži,
to mdlou, špatnou, černou dostávalo kůži.“²⁸*

Hriech otriasa rozumovými, vôľovými a duševnými schopnosťami Adama a Evy, čo vyjadruje Doležal obsažne s použitím výrazových prostriedkov, ktoré dnes vnímame ako príznakové hrubé, čo tak v dobovej jazykovej kultúre vôbec nebolo.

*„Zmátl se nám rozum, vůle byla na nic,
duše byla kurva, ač tělo i panic!“²⁹*

Napriek akcentovaniu hriechom vyvolaného krízového stavu, v ktorom sa Adam a Eva ocitajú, Doležal kreslí aj ich ďalšiu etapu života ako celkom bezstarostnú a príjemnú. Lebo v prítomnosti svojho sprievodcu archanjela Gabriela – na Božie odporúčanie – neprejdú denne viac než dve míle, aby si „v zármutku a náramné mdlobě / neublížili tak na svém zdraví sobě“. Navyše im pomáhajú ešte ďalší anjeli, ktorí sa starajú o ich zásobovanie čerstvým a chutným jedlom v podobe lahodného a šťavnatého ovocia a vody, podávanými trikrát denne. Tí zabezpečujú tiež ich ochranu cez deň i v noci.

Po šiestich dňoch (čiže po 12 míľach chôdze) sa putovanie Adama a Evy končí a Boh zosiela na nich spánok, počas ktorého ich archanjel Gabriel preniesie do „milého“ príbytku, ktorý strážia anjeli, už ľudským okom neviditeľní. Príbytok vytesaný zo skaly, skladajúci sa z predsieni, kuchyne, komory a izieb, je umiestnený v záhrade, obklopenej hájmi, dispozične podobnej stratenému raju, však menších rozmerov, ale rovnako symetricky usporiadanej, plnej rôznych bylín a rastlín.

*„Nebylo síc také jak v Eden záhradě,
v rovné spanilosti a měřkovném řádě,³⁰
ale přece všecho, v tom prvotním času,*

27 Tamže, s. 12.

28 Tamže, s. 117.

29 Tamže, s. 133.

30 rozsahu, veľkosti

*mělo svůj pořádek a moudrou okrásu.
Zdažť by ten stavitel světského stavení,
sнести mohl jaké v čemkoli zmatení?
Nechť by se načkoli v světě vztahovalo,
všecko dokonalost z ruk jeho dostalo.
Měli sme záhradu, okolo ní háje,
teměř na ten způsob ztraceného ráje.
Bylo tam v hojnosti rozmanitých bylin
a zvláště potřebných k výživě zrostlin,
a taký pořádek i ve všem čistota,
že chyboval samý jen ten strom života.
Louk tam bylo dosti! kam si jen pohleděl,
hned si také spolu, že tvé jesti, věděl,
každé byliny taká byla sláva,
že byla i pěkná i též spolu zdravá,
které v sobě měly moc, neb málo jedu,
ty sme rozeznali z samého pohledu.“³¹*

V záhrade nechýba vodný tok, nie rieka, ale potok. Tu na Adama s Evou čakajú nové pracovné povinnosti, Adam sa musí starať o záhradu a Eva o domácnosť.

Napriek tomu, že prarodičia opustia rajskú záhradu a v ich živote nastáva radikálna zmena, zažívajú namáhavú prácu a bolesť, rozprávanie nestráca idylický tón. Doležal síce poukazuje na hriech, ktorý prarodičov odlúčil od Boha, ale „nový svet“ označuje aj tak za najlepší („Svět náš jest nejlepší!“). Vníma ho ako „nádhernú stavbu“ a na viacerých miestach zdôrazňuje, že na svete je krásne („Na světě takovém, v kterém vsudy krásně, / svítí milost Boží a доброта ясно!“). Dôvodí tým, že hriech nebráni Božej dokonalosti sveta, ba naopak bez hriechu by svet nebol najlepší:

*„Dokonalost světa tím se nehamuje,
když se vada mravná neb hřích v něm spatřuje.
Ba, co více povím, nebyl by nejlepší!
kdyby v něm nebyly zlosti i největší.“³²*

Boh dopustil hriech preto, aby ukázal „nádheru“ nekonečných cností.

*„A kdyby v něm žádný nikdy nebyl zvinil,
nevěděl bys, že Bůh, z hřicha ctnost učinil!“³³*

Cnosti sú podľa Doležala všetko to, čím človek slúži Bohu a plní jeho vôľu. Keby na svete nebol hriech, ľudstvo by nevedelo, že Boh môže hriešnika zachrániť: „Bůh jest životem, když hříšník umírá!“ Hriech priniesol nespočetné úžitky.

31 Doležal, c. d., s. 286.

32 Tamže, s. 185.

33 Tamže, s. 225.

*„A kdyby ja všetky vyčítal osohy,
které případnostně naplodil hřích mnohý,
nebylo by tomu konce ani kraje.“³⁴*

Úžitky z hriechu dali svetu novú podobu. Hriech sa stal napríklad príčinou vzniku nových spoločenských štruktúr: stavov, remesiel a povolání, ktoré síce stratili pôvodnú krásu, ale Božia sláva je v nich aj tak zjavná: *„krása padla pravá / předce však patrná jestiž Boží sláva!“* Bez hriechu by nebolo ani vzdelaných a učených ľudí: *„I to husí pero pokoj by mívalo / kdyby hříchu v světě nebylo bývalo.“* Medzi učených ľudí zaraďuje Doležal aj umelca a básnika, ktorý má v intenciách Horatiovho hesla *„aesthetica est etica“* znázorňovať cnosti, potešovať a zabávať:

*„Poeta zas vtipný, šetře svého času,
skáče na vrch samý svatého Parnassu,
sbírá všechny vtipy a rozumné ctnosti,
kterak by rozebral koho i v žalosti,
jak by věci slavné, každou svým časem,
do nás mohl vpustit svým příjemným hlasem.“³⁵*

Z nových životných úloh a príležitostí sa môže hriešnik radovať a pritom žiť zbožne.

V novom svete objavuje Adam v sebe vynálezcu nových pracovných postupov a materiálov: *„Já, prvněkrát orav, taký sem byl šťastný / že se mi nadařil kus železa krásný (...) dostan ten řád mocný, pln sem byl radosti.“³⁶* Vymieňa drevený pluh za železný a začína používať kovové nástroje: kosu, sekeru, nôž. Postupne vynachádza rôzne remeslá. Tak v osude Adama sprítomňuje Doležal osud celého ľudstva. Ako osvietený vzdelanec zaplňa digresívne časti svojho rozprávania sumou poznatkov z rôznych oblastí. Čitateľa pouča aj o tom, že Zem je len čiastkou celého vesmíru, ktorý tvoria slnko, mesiac a rozličné hviezdy.

*„Že vědouce jistě, že měsíc jest taký,
prám, jaké vidíme na té zemi znaky,
že i v něm rozumný život jen musí býti,
který Boha z skutků slavných má chváliti!“³⁷*

Znázornený pozemský svet je vo veľkej miere závislý na priestore a čase, v ktorom Doležal žil. Ide prekvapivo o obraz sveta jeho prítomnosti. Vidíme to v tom, že prezentovaný model cirkevnej a politickej správy je zakorenený nielen v širšom európskom, ale aj v užšom uhorskom prostredí.

34 Tamže, s. 220.

35 Tamže, s. 221.

36 Tamže, s. 219.

37 Tamže, s. 230.

„Hlavný išpán řídí uherské stolice,
 vice-išpán těší ukřivděné líce;
 Pán slůžno-dvorský zas, se svýma juraty,
 právem hasí oheň rozepří proklatý.
 Notarius drží v svojěj hrsti péro,
 aby neublížil právum ani Nero!
 Fiskalis žaluje, a dobrý dá pozor,
 aby všudy ctěn byl Nabuchonodozor,
 Richtář, jak po městech, tak i ve vesnici,
 pilně šetří každou čeled a ulici.
 By se, dle rozkazu knížat, všudy dalo,
 a bezpráví žádné lidem se nestalo.“³⁸

Napriek idylickému naladeniu rozprávania nájdeme v skladbe aj niekoľko kritických odkazov, ktoré Doležal vložil do úst postáv, ale adresoval svojim súputníkom. Terčom kritiky je napríklad odveká túžba po majetku a ziskuchtivosť:

„Zlata méně, však drahé paláce,
 lidé chtějí budou beze všecké práce!“³⁹

Hoci postavu Evy vykreslil Doležal s empatiou ako vzdelanú „madam“, ktorú jej manžel Adam prijíma s úctou a rešpektom, predsa sa zmieňuje o nevhodnom frivolnom správaní žien.

„Ačkoli, svět nyní, v zlém tak velkém leží,
 že žena za chlapem, ne chlap za ní, běží!“⁴⁰

Úvahu nad podobami idylického v Doležalovej *Tragoedii* možno uzavrieť konštatovaním, že idylickosť v diele súvisí s autorovým optimistickým videním sveta. Na to upozornila už pred časom Eva Fordinálová, podľa ktorej bol Doležalov optimizmus podmienený nielen jeho údajne prívetivou povahou, ale mal aj spoločenské opodstatnenie, ktoré predstavujú osvietenské reformy panovníckeho dvora.⁴¹ Treba doplniť, že optimistická vízia bola súčasťou autorského plánu diela.

38 Tamže, s. 209.

39 Tamže, s. 23.

40 Tamže, s. 157.

41 FORDINÁLOVÁ, Eva: *Problematika a problémy slovenskej klasicistickej poézie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 110.

- DOLEŽAL, Augustín: *Pamětná celému světu Tragoedia, anebožto veršovné vypsání žalostného prvních rodičů pádu, kdežto se téměř všechny matérie nadházky a pochybnosti jak učeným, tak neučeným se naskytávající přednášejí, vysvětlují a gruntovně odpravují*. V Uherské Skalici : Vytištěná u Jozefa Antonína Škarnicla, 1791.
- HORATIUS, Quintus Flaccus: *De arte poetica. O umění básnickém*. Překlad Dana Svobodová. Ed. Eva Stehlíková. Vyd. v tomto preklade 1. Praha : Academia, 2002.

Literatúra

- BRTÁŇOVÁ, Erika: Doležalov pokus o veľkú epiku. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: *Český a slovenský literárni klasicismus : synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno : Host, 2017, s. 245 – 271.
- FORDINÁLOVÁ, Eva: *Problematika a problémy slovenskej klasicistickej poézie*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008.
- CURTIUS, Ernst Robert: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha : Triáda, 1998.
- GREIF, Stefan: *Literatur der Aufklärung*. München : Willhelm Fink Verlag, 2013.
- KUSÁKOVÁ, Lenka: Žánr prozaické idyly v českých časopisech národního obrození (1786 – 1830). In: KAISEROVÁ, Kristina – MARTINOVSKÝ, Ivan (eds.): *Idyla a idyličnost' v kultuře 19. století*. [Ústí nad Labem]: Albis international, 1999, s. 77 – 88.
- ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry. Od stredoveku po súčasnosť*. Bratislava : Tatran, 1988.
- VOJTECH, Miloslav: *Slovenská klasicistická a preromantická literatúra*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2017.

PhDr. Erika Brtánová, CSc.
 Katedra dejín a teórie umenia
 Filozofická fakulta Trnavskej univerzity
 Hornopotočná 23
 917 00 Trnava
 Slovenská republika
 e-mail: erika.brtanova@truni.sk